

Introducció

El sentit de l'olfacte, potser el menys necessari de l'organisme humà i, en canvi, molt desenvolupat en la majoria dels vertebrats i invertebrats, és el sistema químic-sensorial més primitiu i important dels organismes pluricel·lulars, en el que les cèl·lules olfactives receptores són les úniques neurones que comuniquen, gairebé directament, el medi exterior amb el SNC, amb una sensibilitat molt remarcable; la seva funció és la d'informar sobre les bones olors, les pudors, les ferums, els aromes etc. que ens permeten conèixer i identificar un sens fi d'espècies animals, vegetals i moltes de minerals, fins i tot de baix pes molecular.

En general, aquest sistema radica en l'anomenada cavitat nasal que, en molts peixos, no té connexió amb la funció respiratòria, per bé que en els amfibis i sobretot en els mamífers, ja apareixen les dues funcions superposades encara que amb distint desenvolupament. Està integrat, gairebé sempre, al començament de l'aparell respiratori, en un òrgan prou característic i ben diferenciat: el nas. La seva situació a la cara frontal del crani facilita la rapidesa en fer arribar els estímuls olfactius al cervell, però la simplicitat del seu funcionament ha fet que sigui una de les parts del cos que, més sovint, pateixi lleugers trastorns.

Les característiques d'aquesta part del cos, de formes i mides tant variades, fan, també, que sigui motiu d'innombrables acudits, adagis, dites, anècdotes, llegendes, contes, etc. i que, ja sigui en singular com en plural, el mot nas s'hagi emprat constantment, tant en el llenguatge comú com en el metafòric i fins en el més estripat: tocar el nas, ficar el nas, tenir bon nas, quins nassos!, és de nassos!, pujar la mosca al nas, ser fi de nas, quedar-se amb un pam de nas,...per això podríem dir que la vitrina que hem preparat és "una vitrina de nassos".

Els errins

En la història de la Medicina, la teoria galènica que atribuïa la malaltia al desequilibri dels quatre humors corporals, va persistir fins ben entrat el s. XIX en què la teoria microbiana plantejada per Pasteur i Koch va capgirar del tot les ciències de la salut i, en especial, la manera de tractar tant les afeccions lleus com les més greus, amb els que s'anomenaren medicaments específics.

Les grans cultures arcàiques, com la mesopotàmica, l'egípcia o la xinesa, varen emprar remeis destinats al tractament de les afeccions nasals: els pergamins egipcis ens informen que existiren metges especialitzats en la cura d'aquest òrgan.

Procedent de les colònies espanyoles, el tabac s'introduí ràpidament a la societat europea com hàbit social durant el Barroc, polvoritzat i amb el nom de rapé, s'aplicava a les fosses nasals amb el dit polze -d'aquí ve que de fer això se'n digui polsar- i, en ensumar-lo, –avui se'n diu esnifar- produïa una reacció descongestiva, l'esternut (etxabuiro, a la Plana de Vic) que alleujava la constipació i l'emboirament del cervell.

Repassant els principals tractats de Farmàcia dels s. XVIII i XIX: "Palestra farmaceutica" de F. Palacios (1706), Pharmacopée Universelle de N. Lemery (1748) Diccionario de Farmacia del Col. de Fcos. de Madrid (1865) o les diverses edicions de La Botica del francès Dorvault, hi trobarem una colla de fórmules i composicions destinades a provocar l'expulsió de l'excés dels humors "pecants", aprofitant qualsevol dels orificis corporals, dels que les narius serien un dels més emprats, per la facilitat que ofereixen, tant a la introducció dels evacuants com a la descàrrega de l'excés d'humor acumulat a la part superior del cos.

Dins del grup dels evacuants s'hi troben els anomenats errins, (mot compost de dues arrels gregues) que significa introduïts al nas.

Corresponen a aquest grup alguns dels medicaments i estris que es presenten a les vitrines de l'inici del curs 2009-10, precisant que es tracta d'elements històrics de les nostres col·leccions, sense entrar en els que encara s'usen en les afeccions de l'aparell respiratori fent servir el nas com la seva principal porta d'entrada, o sigui s'exposen els d'ús tòpic o que l'absorció immediata té lloc a través de la mucosa nasal i, per tant, la seva activitat terapèutica consisteix, d'una banda, en provocar l'esternut, amb la consegüent descongestió i alleujament dels símptomes propis de l'inici d'un refredat o constipació naso-encefàlica o, d'una altra, per la seva acció astringent d'aturar l'epistaxi (hemorràgia nasal) i per tractar les inflamacions de la mucosa amb abundant secreció.

Descripció dels estris i medicaments exposats a les vitrines:

Estris

1.- "Ducha nasal Funke"

Atuell de pisa blanca verniçada, decorada amb el nom del fabricant o preparador del medicament (c. 1940).

2.- Dutxa nasal

Atuell de pisa blanca vernissada, decorada amb lletres blaves amb el rétol "Ducha nasal despeja y refresca" (circa 1940).

3.- “*Ducha Nasal Kress & Owen Company*”

Dutxa nasal de vidre, “Ducha nasal de chorro” (sic) fabricada a Nova York, U.S.A.

La dutxa fou especialment dissenyada per a l'aplicació de l'especialitat nord- americana *Glyco-Thymoline*”. La manipulació correcta de l'orifici superior de la dutxa permet mantenir el temps òptim de contacte del medicament amb la mucosa nasal, que els autors aconsellen que ha de ser de dos minuts.

4.- Dutxa nasal de vidre .

Compta gotes de vidre, d'extrem superior allargat i dipòsit intermedi de forma globular; extrem inferior corbat i rom per facilitar l'administració del medicament. Sense marca.

5.- Inhalador Po-Ho

Inhalador de butxaca de fabricació alemanya. (MR) fet de metall i porcellana.

Un dels extrems s'utilitza com inhalador per a la via nasal i l'altra per a la via bucal.

6.- “*Inhalatorium. Manantial Roqueta. Tona.*”

Inhalador per a nas i boca, segons l'extrem que es submergeix en el líquid medicinal. Porcellana i cautxú. Inhalador provinent del Manantial Roqueta de Tona que, segons la publicitat de l'època, era un establiment de “inhalacions i polvoritzacions per el tractament de totes les afeccions de les vies respiratòries amb les aigües sulfuroses del Baleari de Tona.

7.- “*Le Sero-Pulverizador L.M. (con Serolactyl)*”

Polvoritzador per a medicaments sòlids. Bomba insufladora metàl·lica i dos aplicadors en forma d'oliva.

8.- Osmodor

Polvoritzador de vidre amb pera de goma, per a medicaments líquids. Estoig d'alumini.

9- *The 82 Atomiser for nose & throat (per a nas i gola)*

Polvoritzador de vidre i allargador de metall per a administrar medicaments en forma de solucions aquoses o olioses. Marca *Butler & Crispe*, fabricat a Londres, E.C.I.

Medicaments

Crema Nasal. Farmàcia Germana, Barcelona

Forma Farmacèutica: crema

Composició: segons fórmula de l'apotecari Wolfran Griesbach de la Universitat de Múnchen.

Indicacions: "insuperable per a combatre el refredat" (sic)

Estrictán Cusí. *Laboratorios del Norte de España S.A.*, Masnou

Forma Farmacèutica: pomada

Composició. clorur de procaina, resorcina, cloretona, sulfat d'alumini, mentol, sacarina, vaselina aromatitzada.

Indicacions: pomada astringent – antisèptica nasal.

Flovenil. *Laboratorios del Dr. Andreu*, Barcelona

Forma Farmacèutica: líquida en suport de cel·lulosa

Composició: betafenil-isopropil-amina (**amfetamina**), salicilat de metil

Indicacions: coriza, asma nerviós, refredats, rinitis, sinusitis, febre del fenc

Kamillosan Homburg Pomada, *Lab.*

Farmacéuticos Rovi, S.A. Madrid

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: extracte estandarditzat de la *Matricaria chamomilla*, azulè, bàlsam del Perú.

Indicacions. rinitis i abscessos del nas

Osmoléina, Lab. Echeman, Paris. *Lab.*

Preparador: Aurelio Gamir, València

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: vaselina esterilitzada, càmfora, mentol, benzoat de sodi, sofre precipitat, àcid bòric polvoritzat, essència de gerani rosa.

Indicacions: tractament de "gairebé totes les dolències del nas..., agudes o cròniques, coriza, rinitis, hidrorrea nasal asma" (sic)

Naso Langal. *Laboratorios Lanzas, Madrid*

Forma Farmacèutica: gotes

Composició: **sulfamida**, clorur d'efedrina

Indicacions: Obstrucció nasal, faringitis, febre del fenc, rinitis simple i purulenta, sinusitis.

Oto-Rino Langal. *Laboratorio Lanzas, Madrid*

Forma Farmacèutica: gotes

Composició: solució aquosa d'acetyl-sulfamida sòdica.

Indicacions: Afeccions de la boca, gola, oïda i nas: angines, amigdalitis... Corices agudes... sinusitis i parasinusitis agudes d'origen microbià ... " tonifica les genives i saneja els focus locals piorreics..". (sic)

Aplicació en forma de polvoritzacions, per a tractaments profunds (sic) i en forma de *tocs* o instil·lacions en el tractament de lesions circumscrites.

Pomada Elissán. *Laboratorio Viladot Oliva, Barcelona*

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: sal sedativa de Homberg, àcid digàlic, essència de niauli, adepsina neutra.

Indicacions: coriza, inflamació, obstrucció, secreció serosa i secreció purulenta, epistaxi nasal i hipertròfia activa dels cornets.

Rino Aseptol Gomenolado Dr.Cabot (*Con aparato atomizador*)

Laboratorio de especialidades de Oto-rino-laringología Dr. Cabot, Barcelona

Forma Farmacèutica: gotes

Composició: vaselina, mentol, gomenol, àcid bòric.

Indicacions: coriza aguda i crònica, rinitis espasmòdica, hipertròfica, etc (sic)

Rapé Blanch, Barcelona

Forma Farmacèutica: pòlvores

Composició: *Camphora, rosae, borax, menthollium, etc (sic).*

Indicacions: no consta

Presentació: capseta de fullola rodona

Rapé-Nasalina. Lab. Dr.. Andreu, Barcelona

Forma Farmacèutica : pòlvores

Composició: no consta

Indicacions: *Curación instantanea de los resfriados de la nariz y de la cabeza (sic.)*

Presentació: capseta de fullola lacada en negre i lletres daurades.

Per bé que aquest específic fou registrat pel mateix Dr. Andreu el 1921, ja en feia propaganda en el calendari de butxaca del 1892, amb què obsequiava els seus clients.

RINOCORINA CUSÍ Laboratorio del Norte de España. Masnou

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: estovaina, sozoiololat sòdic, borat sòdic, anestésina, gomenol, vehicle gras.

Indicacions: coriza aguda, crònica, espasmòdica i vasomotor, rinitis, rinitis catarral i rinitis infecciosa.

Rhinosan, Laboratorios Besoy, Córdoba

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: sedatina, clorobutol, essència de coníferes i labiades, vaselina boricada.

Indicacions: específic per a les afeccions del nas. Desinfectant, descongestiu i antisèptic.

Rino Aseptol Dr. Cabot.

Laboratorio Dr. Viladot, Barcelona

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: vaselina, àcid bòric, mentol,

Indicacions: coriza aguda i crònica, rinitis hipertròfica i, en general, en totes les malalties en què cal mantenir un estat d'asèpsia nasal, especialment en febres eruptives com ara xarampió, escarlatina, verola etc.

Rino-Pomada Langal. *Laboratorio Lanzas. Madrid*

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: ictiol, gomenol, bàlsam del Perú, excipient greixos,

Indicacions: corizes agudes de les malalties infeccioses, rinitis supurades consecutives a infeccions de les cavitats accesòries de les narius, rinitis supurades amb crostes que facin pudori rinofaringitis seca

Rino Pulver, Vacuna anticatarral per via nasal.

Laboratorios Fher, Barcelona.

Forma Farmacèutica: pólvores per a inspirar

Composició: àcid bòric, talc, licopodi, càmfora, mentol, **flora microbiana respiratòria assecada.**

Indicacions: vacuna preventiva i curativa de les malalties respiratòries, bronquitis, refredats, afeccions catarrals, rinitis, corizes (sic).

Oriseptina Cusií: *Laboratorios del Norte de España, S.A., Masnou*

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: resorcina, eucaliptol, vehicle gras.

Indicacions: pomada antisèptica nasal per al tractament de les afeccions nasals i auriculars.

Pomada Rinopirropina. *Lab. Farmacèutico J. Alsina, Barcelona*

Forma Farmacèutica: pomada

Composició: bàlsam del Perú, efedrina, éster triclorat d'alcohol butíric terciari, mentol, essència de niaulí, àcid bòric.

Indicacions: no consta

Rinodrin. *Lab. Aglo, S.A., Barcelona*

Forma Farmacèutica: gotes

Composició: **para-aminofenil sulfonamida**, clorhidrat d'efedrina, estovaina, vehicle hipertònic aquós.

Indicacions: afeccions rinofaríngeies i del conducte auditiu, rinitis, refredats, faringitis, otitis, etc.

Rino-Zomid. Simple (sèrum marí). *Laboratorio Dr. Luis Ferré Serra, Barcelona*

Forma Farmacèutica: gotes

Composició: serum marí, adrenalina, sozoiiodolat de sosa (sic.), eucaliptol. Indicacions: medicació tòpica, vasoconstrictora i astringent, coriza aguda del lactant, rinitis crònica- recidivant, processos infecciosos del nas i de la gola.

Tiromar. *Instituto Claramunt, Barcelona*

Forma Farmacèutica: gotes

Composició: efedrina, àcid ascòrbic, hexilresorcinol, **sulfanilamida**, aigua de mar, aigua destilada, **tirotricina**, propilenglicol.

(Interessant: destacar la barreja de sulfes i antibiòtic)

Indicacions: rinitis, corizes, xarampió, escarlatina.

Iris Figuerola (Museu de la Farmàcia Catalana)
Manuel Subirà i Rocamora (Fundació Concòrida Farmacèutica)

Barcelona, desembre 2009